Eesti ajalookirjutus põimitud perspektiivist

Linda Kaljundi, Ulrike Plath*

Veel Vabadussõja ajal, 1919. aastal ilmus trükist algkoolidele mõeldud õpik „Eesti ajalugu“, mille oli „piltide kujul kokku seadnud“ Mihkel Kampmann (Kampmaa), kes oli ajaloolasena küll asjaarmastaja, ent omas ajas mõjukas ja menukas õppe-raamatute autor.[1] Tema populaarne, kolm korda kordustrükis ilmunud õpik sisaldab palju meeleolukaid sõnadega maalitud pilte, aga samuti illustratsioone. Viimaste hulgas on kolm tööd, mis joonistatud baltisaksa kunstniku Friedrich Ludwig von Maydelli 1839. aastal ilmunud Balti ajaloopiltide albumi järgi.[2] Need kujutavad esiteks legendi sellest, kuidas Bremeni kaupmehed 1156. aastal Liivimaa avastasid, teiseks Henriku Liivimaa kroonikast tuntud lugu selle kohta, kuidas liivlased mõistsid munk Theoderichi üle kohut liisuvõtmisega (1191), ning kolmandaks Riia linna rajamist (1201). Tõsi, viimane stseen esineb ainult õpiku esimeses trükis. Samuti muutub piltide stiil. Esimeses väljaandes on see püüdlikult Maydelli järele aimav, järgmistes juba stiliseeritum, mõjudes omamoodi metafoorina noore riigi ajalooteadvuse järk-järgulisele iseseisvumisele.

Kuid miks peaks ühe vana algkooliõpiku illustratsioonidele tähelepanu pöörama? Esimesel pilgul torkab silma vastuolu õpikutekstis prevaleeriva eesti rahvusliku minevikutõlgenduse ja baltisaksa romantilise koloniaalajaloo vahel, mida Maydell ilmekalt esindab. Teatud piirini seletavad seda visuaalse meediumi eripärad: piltide ideoloogiline sõnum võib olla ambivalentsem, neid saab kasutada erinevate ja isegi vastuoluliste sõnumite rõhutamiseks. Pealegi oli Balti ajaloo teemalisi pilte tollel ajal vähe saadaval. Siiski tekib kiusatus näha Maydelli piltide liitmises Carl Robert Jakobsoni vaimust kantud ajalookäsitlusse omamoodi metafoori märksa laiemale nähtusele – eesti ja baltisaksa ajalootõlgenduse põimumisele. Väide, et eesti rahvuslik ajalugu on põimunud tihedalt ka nende ajalookäsitlustega, millele ta ideoloogiliselt vastandub, ja et need põimingud vääriksid senisest laiemat arutelu, moodustabki järgneva arutelu telje.

Mis aga on ja mida tähendab ajaloo põimumine? Kes selle uurimissuuna raames tegutsevad ja millisel eesmärgil? Põimitud ajaloo (*entangled history*, *histoire croisée*, *Verflechtungsgeschichte*) uurimine sai populaarseks 1990. aastatel. Mõiste tõid käibele Prantsuse ajaloolased Michel Espagne, Michael Werner ja Bénédicte Zimmermann, arendades edasi klassikalist „suhete ajalugu“, kultuuriülekannete ja võrdlevat ajalugu, sidudes neid ajalooteaduse uuemate suundade ja pööretega. Alguses kasutatigi põimitud ajaloo mõistet ennekõike Euroopa endiste suurte vihavaenlaste, Prantsusmaa ja Saksamaa ajaloo kir-

* Linda Kaljundi (1979), PhD, dotsent, Tallinna Ülikooli Humanitaarteaduste instituut, teadur, Tallinna Ülikooli ajaloo, arheoloogia ja kunstiajaloo keskus, Narva mnt. 25, 10120 Tallinn, linda.kaljundi@tlu.ee
Ulrike Plath (1972), PhD, professor, Tallinna Ülikooli Humanitaarteaduste instituut, vanemteadur, Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, Narva mnt. 25, 10120 Tallinn, ulrike.plath@tlu.ee

[1] Eesti ajalugu: piltide kujul algkoolidele kokku seadnud Mihkel Kampmann. G. Pihlakas, Tallinn; H. Laakmann, Tartu, 1919, kordustrükid 1921, 1924, 1927. Kohalikku kultuuriajalukku kirjutas Kampmaa ennast teatavasti hoopis kirjandusloolasena.

[2] F. L. von Maydell. Fünfzig Bilder aus der Geschichte der deutschen Ostsee-Provinzen Russlands, 1. C.A. Kluge, Tartu, 1839.

jutamiseks. Teemapõld on aga laienenud ning järjest rohkem on hakatud analüüsima ka üksteisest kohati väga kaugel paiknevate maade ajalugu. Need uurimused on näidanud, kuidas üleilmse kaubavahetuse ja haiguste leviku, ideede ülekandumisega astusid omavahel kontakti ka need rahvad, kellel ei olnud mingeid otseseid geograafilisi kokkupuuteid. See suundumus, mida esindab hästi näiteks Matthias Middel, lõimib põimunud ajaloo tihedalt globaalse ajalooga. Samuti ei ole põimitud ajaloo uurimist võimalik vaadelda eraldi veel kolmandastki laialt levinud uurimissuunast, rahvusülesest ajaloost, mis vaatleb põimumisi nii maailma mastaabis kui ka väiksemates regioonides. Nii nagu põimitud ja globaalse ajaloo tegijad, nii viskavad ka rahvusülese ajaloo uurijad kinda rahvuslikule ajalootõlgendusele – ning kutsuvad üles pakkuma välja sellele alternatiive. Sealjuures on need uurimused kinnitanud hästi arusaama, et ka rahvuslus ise on alati ja *per se* rahvusvaheline, rahvusülene. See ei tähenda, et kõik rahvused oleksid põhimõtteliselt samasugused – koos kõigi oma rahvuslike rituaalide, stereotüüpide ja ajalugudega –, vaid seda, et rahvuse loomise ja alalhoidmise viisid on eri ajahetkedel olnud üleilmselt märkimisväärselt sarnased.[3]

Põimitud ja samuti rahvusülene ajalugu on ka Eestis erinevate teadlaste ja teadusrühmade tähelepanu pälvinud,[4] kuid siiani ei ole nendel teemadel ajaloolaste hulgas laiemat arutelu veel alanud. Vähe on tegeletud ka allikmaterjaliga, mis võimaldaks siinset ajalugu põimituse perspektiivist iseäranis ulatuslikult uurida – Eesti ja Balti ajalookirjutusega. Ehk teisisõnu näikse olevat puudu värskeid tõlgendusi, mis vaatleksid Eesti-Balti ajaloouurimise ajalugu laiemast ja võrdlevast perspektiivist – märkamatult on selle valdkonna käsitlused saanud juba pea paari aastakümne vanuseks.[5] Puudu on ka suuremaid üldistusi tegevaid uurimusi, mis viiksid võrdlevalt kokku erinevaid rahvuslikke ja poliitilisi perspektiive Balti ajaloole.[6] Siiani viidatakse ajalookirjutuse uurimisel kõige uuema sõnana valgustuse mõjule eesti ajalootõlgendusele. Kaheldamatult oligi see väga ulatuslik, nagu on suur ka Jaan Unduski valgustusteemaliste artiklite üldistusjõud.[7] Sellegipoolest on see toonud kaasa olukorra, kus nooremas põlvkonnas ja üliõpilaste hulgas kõrvutatakse eesti ajaloolaste tekste meeleldi ja vahepeal isegi ainult valgustuse tekstidega või sageli lihtsalt nenditakse valgustusideede mõju. See on omakorda jätnud ajalooõppes ja uurimuses varju baltisaksa ajalookäsitluse konservatiivsemad suunad (omaette probleemi kujutab endast ka küsimus, kui selge veelahe saab tõmmata „valgustusliku“ ja „baltisaksa“ diskursi vahele). Niisiis on laialdaselt levinud valem, mille kohaselt said rahvusliku ajalookirjutuse loojad tänu Garlieb Helwig Merkelile ja teistele valgustajatele baltisaksa mõjuvõimust ja mõjudest kiiresti ning võib-olla isegi kergesti üle. Kahtlemata on aga eesti ja baltisaksa ajalookirjutuse eri suundumuste vahel toimunud tehingud palju keerulisemad. Milliste juhtnarratiivide ümber pöörles ajalooline mõtlemine Baltikumis näiteks 16. või 19. sajandil? Ning kas omal ajal

[3] Teemasse pakub hea sissevaate Bielfeldi ülikooli uurimiskeskuse Center for InterAmercian Studies kodulehekülg: https://www.uni-bielefeld.de/cias/wiki/e_Entangled_History.html (vaadatud 01.02.2017).

[4] Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus on akadeemik Jaan Unduski eestvedamisel juba ligi kaheksa aastat tegelenud teadusprojektides (SF0230032s08 ja IUT28-1) kultuuriülekannete ja põimituse erinevate ilmingutega Baltimaades. Eesti ajaloo rahvusülese raamistiku uurimise on võtnud eesmärgiks ka Tallinna Ülikooli ajaloo, arheoloogia ja kunstiajaloo keskuses Karsten Brüggemanni juhitav uurimisprojekt (IUT31-6).

[5] Geschichte der deutschbaltischen Geschichtsschreibung, toim G. von Rauch. Böhlau, Köln, Wien, 1986. Eesti ajalookirjutuse käsitlemisel ei ole selle eri etappe ega avaldumisvorme käsitleva kogumikuni veel jõutud, nii üksikuid kui ka üldisemaid teemasid on analüüsitud ennekõike artikli või teadusajakirjandusliku debati formaadis.

[6] Hiljutise näitena laiema võrdleva perspektiivi rakendamisest tuleb nimetada kogumikku „East and Central European History Writing in Exile 1939–1989“, toim M. Zadencka, A. Plakans, A. Lawaty. Brill-Rodopi, Leiden, Boston, 2015.

[7] Ennekõike: J. Undusk. Kolm võimalust kirjutada eestlaste ajalugu: Merkel – Jakobson – Hurt. – Keel ja Kirjandus 1997, nr. 11–12, lk. 721–734, 797–811. Selle artikli rohke tsiteeritavus ja lai mõju ajaloolaste seas vääriks omaette uurimust.

olid võtmelise tähtsusega just needsamad allikad või uurimused, mida me tänapäeval, n.-ö. retrospektiivis tähtsaks peame ja esile tõstame?

Eesti ajalookäsitlused vajaksid seega uut läbiuurimist, uut mõtestamist just laiema sünteesi poole pürgivast vaatenurgast. Meil on vaja aru saada, millised olid omal ajal eeskujulikud, konservatiivsed ja populaarsed, aga ka kõige uuenduslikumad lähenemised. Kuidas on neis tekstides räägitud erinevate siinmail tegutsenud rahvusrühmade, institutsioonide ja riikide ajalugude põimitusest ning suhetest naaberpiirkondadega. Milliseid sõnu, võrdlusi ja narratiive on selleks kasutatud? Kas laias diakroonses perspektiivis leidub Eesti ajaloo metanarratiive, läbivalt tähtsaid teemasid, millest on hakatud samaaegselt ja püsivalt rääkima või ka vaikima? Kas lisaks maiskondlikule, Balti autonoomia-teadvust rõhutavale vaatenurgale[8] on võimalik leida teisigi ühisosi siinsest ajaloost rääkimiseks? Ja kuidas on põimitus kujundanud allikate kaanonit ehk milliseid materjale on erinevatest perspektiividest peetud „headeks ja õigeteks allikateks"? On mitmeid viise, kuidas tuvastada ajalookirjutuses esinevaid põiminguid erinevate vaatenurkade ja versioonide vahel. Ennekõike rajanevad need eeskujudele, mida on andnud intertekstuaalsuse uurimine ilukirjanduses. Nii võib otsida, kui palju esineb Eesti ajalookirjutuses otseseid dialooge eelkäijate või kaasaegsetega, kui palju viidatakse dialoogipartneritele kas otseselt või varjatult, võttes üle kas sõnu, motiive ja *topos*'eid või narratiive, struktuure ja argumentatsiooniloogikat. Samas võib põimumise viljaks olla ka mahavaikimine, milles võib avalduda aktiivne ignoreerimise ja mittepõimumise strateegia.

Olles mitmeid aastaid ühiselt õpetanud siinse regiooni historiograafia ajalugu, oleme jõudnud veendumusele, et 1) Balti ajalookirjutuse eri versioonidel on olemas hulk kindlaid ja jagatud *topos*'eid, mida tuleb põimunud ajaloo perspektiivist lahti mõtestada; et 2) eesti rahvuslikule ajaloole kõige iseloomulikumaks ja omamaks peetud, sageli teravat poleemikat tekitanud teemad on ühtlasi ka kõige rahvusülesemad ja põimunumad, sidudes omavahel eesti ja teiste Balti regiooni rahvaste narratiivid; ning et 3) just needsamad teemad on mõistetavad mitte ainult regionaalses kontekstis, vaid põimunud märksa globaalsemate küsimustega. Toome nende arvamuste illustreerimiseks kolm näidet.

Esimene näide puudutab fikseerumist koloniaalajaloole: vallutusele ning vallutajate ja vallutatavate tsivilisatsioonide erinevustele. Muuseas illustreerib seda tendentsi hästi ülalkirjeldatud õpiku pildivalik, mille fookuses on samuti koloniaalajaloo võtmesündmused ja kohalik kultuur.[9] Need on võtmelise tähtsusega teemadeks nii valgustuslikus, (Balti) saksa kolonialismi õigustavas kui ka eesti rahvuslikus ajalookirjutuses. Ehkki nende massiivset esiletõusu eesti rahvuslikus diskursis on peaasjalikult seostatud valgustuse mõjuga, ei olnud ristisõdade ja kultuurierinevuse küsimus sugugi vähema tähtsusega ka nende baltisakslaste jaoks, kes soovisid õigustada Saksa koloniaalvallutust ja privileege olgu siis Balti valgustajate või Vene impeeriumi silmis. Eitamata valgustajate inspireerivat eeskuju eestlastele kõiges, mis puudutas ajaloo kasutamist võitluses oma kaasaegsete ühiskondlik-poliitiliste eesmärkide nimel, arvame, et siiski tasuks pöörata suuremat tähelepanu ka põimingutele baltisaksa kolonialismi ja ennast õigustava diskursiga. Nagu kolonialistlikule situatsioonile kohane, sünnivad need vastandumise kaudu (vastase argumentide ümberlükkamise vajadus paneb ka eesti rahvuslasi keskenduma samadele teemadele, sündmustele ja nähtustele), kuid samuti ülevõtmise ja kohandamise kaudu. Ilmekaks näiteks on kultuurierinevuse küsimuse keskmes paiknev metslase kuvand. Uues, eesti kontekstis muutub

[8] J. Undusk. Ajalootõde ja metahistoorilised žestid: Eesti ajaloo mitmest moraalist. – Tuna 2000, nr. 2, lk. 114–130.

[9] Muuseas ei ilmunud niisugune valik esimest korda sugugi mitte Kampmanni õpikus, vaid sarnased Maydelli ajaloopiltidest inspireeritud illustratsioonid ilmestasid ka ühte esimest eestikeelset populaarset ülevaadet kohalikust ajaloost: Kuida rahwas meie Maal risti-usulikuks saanud, 1–2. – Maa-rahwa Kasuline Kalender ehk Täht-raamat. H. Laakmann, Tartu, 1861, 1862, lk. 4–32, 2–30.

metslane valgustuse eeskujul küll uuesti täiesti õilsaks ja kohalike rahvaste looduslähedusele omistatakse suurem väärtus kui vallutajate kultuurile. Samas aga võetakse kohalike metslaste kuvandit arendades üle ka mitmeid baltisaksa diskursis kohalike madalamat kultuuritaset markeerinud motiive. Sellele lisaks on kohalikud versioonid koloniaalajaloost põimitud ka laiemasse konteksti. Mõlemad, nii baltisaksa kui ka eesti ajalookäsitlus on sündinud üle-euroopalise ja tugevalt saksaliku koloniaaldiskursi kontekstis. Loomulikult olid siinsed kirjutajad lugenud oma aja kõige silmapaistvamaid ajalookäsitlusi ja kursis kõige põletavamate koloniaalteemadega. Nende peegeldamine Balti ajalukku oli lihtne. Kuid see, mida erinevate poliitiliste vaadete ja ühiskondlike kavadega kirjutajad tahtsid koloniaalvõrdlustega saavutada, oli erinev.

Teine näide puudutab orjaöö narratiivi, mis teatavasti kerkib eesti rahvuslikus ajalookirjutuses jõuliselt esile Carl Robert Jakobsoni mõjul. Hästi teada on ka Heinrich Johann von Jannau, Merkeli ja teiste valgustajatest orjuse kriitikute eeskuju eesti rahvuslastele. Orjaöö narratiiv mitte üksnes ei varjutanud populaarsemas ajalookäsitluses paljusid teisi Liivimaa ajaloo nähtusi ja sündmusi, vaid see ka homogeniseeris orjuse ja laiemalt mittevaba töö ajalugu Baltimaades.[10] Muidugi võis 18. ja 19. sajandi olude ning ka toona vägagi mitmenäolise „pärisorjuse“ projitseerimine kaugesse minevikku kujutada endast viisi tulla toime koloniaalse alanduse ja 19. sajandi teist poolt iseloomustanud suurte sotsiaalsete muudatustega.

Siiski ei ole Balti orjuse-diskurss olnud üksnes kohalike mõjutegurite kujundada. Siinsete talupoegade ekspluateerimise pihta suunatud kriitika tõuseb esile juba varauusaegsete humanistide töödes. Et Liivimaa talupoegade viletsat olukorda kirjeldavate teoste järele aga oli Euroopas arvestatav nõudmine, võib mitmete tööde puhul kergesti tekkida küsimus, kui palju on väärkohtlemise kirjeldamisel juhindutud Euroopa lugejaskonna jaoks aktuaalsetest ja atraktiivsetest stereotüüpidest.[11] Siinse orjuse kuvandit kujundas niisiis ka rahvusvaheline raamatuturg, kus koos trükikunsti, raamatute ja kommunikatsiooni levikuga hakkasid erinevad motiivid, *topos*'ed ja stereotüübid, mille hulka kasvatas veelgi maadeavastustega kaasnev uut maailma kirjeldav kirjavara. Ookeanitaguste (koloniaal) valduste orjuse-diskursi ja orjuse kaotamisega seotud debattidega põimumisi võib näha ka 19. sajandil, mil eestlaste rahvusliku esiletõusu aeg langes ühtlasi kokku Ameerika kodusõjaga.[12] Selle kõrval on aga orjuse kaotamisega seoses olemas ka rikkalik baltisaksa tekstivaramu. Orjuse diskurss ja ühiskondlik praktika on olnud globaalsed fenomenid. Ehkki eri paikades erinesid orjuse tingimused ja sellest rääkimise võimalused tunduvalt, on just viimastel aastatel ajaloolaste seas levinud trend vaadelda orjust ja mittevaba tööd laiemas, globaalses ja põimitud kontekstis. Võrreldes erinevaid maid, uurivad nad, kuidas nende vahel on rännanud erinevad orjusega seonduvad praktikad, definitsioonid ja tsitaadid ning kuidas need on rände käigus muutunud.

Kolmanda ja viimase teemana käsitleme mässu ja rahvaülestõusu teemat, mis on orjuse diskursiga mõistagi tihedalt seotud. Ka mässu teemat peetakse eesti rahvuslikule ajalookirjutusele igiomaseks, kuid selle puhul võib samuti küsida, kas see oleks nii jõuliselt

[10] Kohaliku orjuse ajaloo ja (päris)orjuse diskursi mitmetahulisusele ning selles vallas läbi ajaloo aset leidnud olulistele muutustele on hästi osutanud mitmed Marten Seppeli uurimused. Vajadusele pärisorjuse mõiste üle diskuteerida osutas huvitavalt ka 2013. aastal Akadeemilise Ajalooseltsi korraldatud väitlusseminar „Pärisorjus või vabadus: muutused talurahva olukorras Rootsi aja lõpus“. Seal kõlanud seisukohti resümeerib ühisartikkel: Väitlus. Eesti ja Liivimaa talurahva olukorrast Rootsi aja lõpul. – Ajalooline Ajakiri 2013, nr. 3, lk. 375–403.

[11] Sellele on juhtinud tähelepanu P. Johansen. Rahvuslikud eelarvamused ja alaväärsustunne sotsiaalse tegurina keskaegsel Liivimaal. – P. Johansen. Kaugete aegade sära. Ilmamaa, Tartu, 2005, lk. 341.

[12] Viimasel ajal on kõrvutusi ookeanitaguse orjanduse ning sellega seonduvate kuvandite ja stereotüüpidega põhjalikumalt analüüsitud ilukirjanduse näitel, nt.: P. Peiker. Rahvusvaheline kultuurimälu ja ümberkirjutus Koidula „Juuditis“. – Keel ja Kirjandus 2103, nr. 8–9, lk. 591–606.

esile kerkinud ilma põimituseta teiste kohalike ja mittekohalike traditsioonidega. Nii on Jüriöö ülestõusu kohta mitmel puhul väidetud, et selle toob eesti ajalookirjutusse Eduard Bornhöhe „Tasuja“ (1880). Vaieldamatult on see ajalooline jutustus ilus näide kirjanduse võimest luua mälupaiku. Samas jätab see väide varju ülestõusu tähtsuse erinevate baltisaksa ajaloolaste jaoks.[13] Baltisaksa ajalookirjutuses evis Jüriöö ühelt poolt positiivset tähendust, seostudes kogu Vana-Liivimaa minekuga Saksa võimu alla. Kuid teiselt poolt garanteerisid selle tähtsuse ka ülestõusuga seonduvad tugevalt negatiivsed konnotatsioonid: „Harju mõrva“ nime all tuntud mässu kirjeldused rõhutasid talupoegade julmust ja verejanu. Hirm talupoegade ja alamate klasside veriste ülestõusude ees polnud 19. sajandil midagi kaugesse minevikku kuuluvat, vaid levis Prantsuse revolutsiooni ja 1791. aasta Haiti revolutsiooni järel laialt. Kujutlused eesti talupoegade vägivallast ja vihast sakslaste vastu põimuvad seega valgustusajale omaste laiemate võimuprobleemidega ning seda nii koloniaalvalduste kui ka Euroopa sisemaade perspektiivist. Baltikumis peegeldatakse kaasaegsed hirmud ja mured tagasi ajalukku, rõhutades eriti Jüriöö teemat. Uus ajalookinterpretatsioon sündis niisiis kaasaegsete fenomenide ja kauge ajaloo sidumise kaudu. Seetõttu said Johann Renneri ja Balthasar Russowi kirjeldused eesti talupoegade ülestõusust saksa ülemklasside vastu väga populaarseks just revolutsioonide ajastul. Rennerile ja Russowile iseloomulikud vägivallakujutused peegeldavad hiliskeskajale omast etniliste ja sotsiaalsete vahede pingestumist. 19. sajandil aga pakkusid need kirjeldused ainest nii kohalike eestikeelsete alamklasside võimaliku mässu pärast muretsevatele baltisakslastele kui hiljem ka eesti rahvuslastele, kes samastasid noore rahvuse oma õiguste eest võitlevate talupoegadega.

Kokkuvõttes pole kahtlust, et siinne ajalookirjutus vajab põhjalikumat läbiuurimist, vajab kriitilist ja diskursiivset käsitlemist. Sellega kaasnevad probleemid on samas silmanähtavad: tekstimassiiv on suur, eeldab mitmes keeles väga arenenud keeleoskust, et aru saada peenematest vihjetest ja tsitaatidest, ning ühtlasi ka suurt lugemust, et orienteeruda intertekstuaalsetes võrgustikes. Veelgi keerulisemaks muudab ülesande asjaolu, et ajalookirjutus ei tugine ainult olemasolevatele tekstidele ja uutele sündmusele, vaid teda inspireerivad ka kunst ja kirjandus, teater ja muusika. Põimitud ajalugude projekt peab niisiis kokku viima erinevaid uurijaid, kes oskavad üksteist täiendada.

Põimitud ajaloo üheks põhiveendumuseks on, et just need ajaloosündmused, mida on ühe või teise rahvuse puhul peetud kõige rohkem „omaks“, on väga tugevalt põimitud teiste poolt loodud kuvandite ja tekstidega. See näitab, kui raske on otsustada, kust tuleks tõmmata piirid „meie“ ja „nende“ vahel. Siiski oleks naiivne arvata, et lihtustav „kõik on kõigega seotud“ narratiiv aitaks ajaloouurimusel saada üle liigsest fokuseerumisest rahvusnarratiividele. Põimitud ajaloo uurimisel saadud kogemus on näidanud, et ka lahti-põimimised, oma-narratiivide otsingud, väljaastumised ühisest globaalsest võrgust kujutavad endast laialt levinud nähtusi. Ka neid tuleb võrdlevalt uurida. Oleme veendunud, et neid seoseid tuleb otsida – selleks, et vähendada eesti rahvuslikus ajalookirjutuses ja rahvusluses siiani laialdaselt levinud pingeid ning et seesuguste koloniaalses raamistikus sündinud, ärevate ja sageli peidetud põimumiste uurimine võiks olla huvipakkuv ka laiemalt. Mõistagi ei peaks see hõlmama vaid seoseid eesti ja baltisaksa ajalookirjutuse vahel, vaid võtma arvesse ka teisi Eesti ja Balti ajalookirjutuse kihistusi nii Venemaa ja Nõukogude suunalt kui ka Põhjamaadest ja mujalt.

[13] Ka Sulev Vahtre rõhutab, et „baltisaksa ajaloolased pidasid üldiselt Jüriöö ülestõusu tähtsaks ja märkimisväärseks sündmuseks“. S. Vahtre. Jüriöö. Eesti Raamat, Tallinn, 1980, lk. 19.